ETNICZNOŚĆ W AZJI

Piotr Kurczewski

CHIŃSKA DIASPORA W OKRESIE TRANSFORMACJI I REFORM¹

1. Rewolucja kulturalna – czas prześladowań

W 1978 r. w Chinach rozpoczął się wieloetapowy proces doniosłych zmian, które w ciągu ostatnich 35 lat poważnie wpłynęły nie tylko na oblicze tego kraju, ale także chińskiej diaspory na świecie. Zwycięstwo Deng Xiaopinga podczas III Plenum KC w grudniu 1978 r. dało początek gospodarczej transformacji kraju. Nie był on łatwy, gdyż do przeprowadzenia pierwszych reform konieczny był kapitał, zaś trwający od 1966 r. okres politycznych turbulencji związanych z rewolucją kulturalną zepchnął Państwo Środka na skraj gospodarczej przepaści. U progu realizacji ambitnego programu „czterech modernizacji” Chiny były krajem ubogim, nie tylko z racji braków inwestycyjnych, ale też z powodu deficytu wykwalifikowanych pracowników niezbędnych do odbudowy kraju². Rewolucja kulturalna zniszczyła także tradycyjne więzi pomiędzy „domowymi” Chińczykami zamorskimi (*guiqiao qiaojuan*) oraz „zagranicznymi” Chińczykami zamorskimi (*huaqiao huaren*)³. Tymczasem – w tej jakże trudnej dla kraju sytuacji – nowa

¹ Skrócona wersja tego artykułu została zaprezentowana na międzynarodowej konferencji „Wiek wielkich przemian. W setną rocznicę Rewolucji Chińskiej 1911–2011”, Uniwersytet Warszawski, 14–15 października 2011 r.

² Pod koniec lat 70. chiński system edukacji był w tak słabej kondycji, że część amerykańskich naukowców utrzymywała, iż Chiny w żaden sposób nie zdołają przygotować wystarczająco licznej wysoko wykwalifikowanej kadry. L. Suryadinata, *China and the ASEAN States: the Ethnic Chinese Dimension*, Singapore 2005, s. 50.

³ W niniejszym artykule została zastosowana chińska i polska terminologia dotycząca Chińczyków zamorskich. Chiński termin *guiqiao qiaojuan* jest nazwą zbiorczą i obejmuje dwie grupy spo-

ekipa rządząca na czele z Deng Xiaopingiem skierowała swoją uwagę właśnie na chińską diasporę, dostrzegając w niej potencjalne źródło wsparcia.

Odnowienie relacji z diasporą okazało się jednak zadaniem trudnym. W okresie rewolucji kulturalnej tak *qiaojuan*, jak i *guiqiao* poddawano represjom. Ponieważ często żyli oni na poziomie wyższym niż pozostała część społeczeństwa, ochrzczono ich mianem „burżuazyjnych kapitalistów, pasożytów i szpiegów”⁴; z taką etykietką byli oni narażeni na nieustanne szykanowanie. Jednym ze skutków tej ideologicznej nagonki było zamknięcie uniwersytetów i szkół dla *guiqiao qiaojuan*, gdyż uznano je za ośrodki działalności „kontrewolucyjnej”. Opustoszałe budynki najczęściej oddawano do dyspozycji wojska. Równocześnie władze lokalne często konfiskowały domy i majątki „domowych” Chińczyków zamorskich. Większość z nich musiała zawiesić lub zerwać kontakty z krewnymi pozostającymi za granicą, ponieważ jakiegokolwiek związki z chińską diasporą były postrzegane jako „reakcyjne”. W ogniu krytyki znalazła się jednocześnie polityka prowadzona przez rząd wobec *huaqiao huaren* przed 1966 r., jako nazbyt rewizjonistyczna⁵. Stąd naczelny organ odpowiedzialny za ówczesny jej kształt, Komisja ds. Chińczyków Zamorskich, został rozwiązany najprawdopodobniej już w 1968 r.⁶

Gdy najbardziej gorący okres rewolucji kulturalnej dobiegł końca (1969 r.), położono kres jawnie wrogiej polityce wobec *guiqiao qiaojuan*. Jednak ambiwalentny stosunek państwa do tej grupy społecznej utrzymał się aż do 1976 r. Stąd okres między rokiem 1966 a 1976 jest często nazywany „katastrofą 10 lat”⁷. Według niektórych szacunków w latach 1967–1972 Chiny opuściło 400 tys. *guiqiao qiaojuan*⁸.

łeczne: *qiaojuan*, czyli tych Chińczyków, którzy mieszkają w ChRL, a za granicą mają rodzinę i/lub krewnych, oraz *guiqiao*, czyli tych Chińczyków, którzy przez pewien czas przebywali na emigracji, po czym powrócili do Chin. Należy pamiętać, że tak *qiaojuan*, jak i *guiqiao* zaliczani są do chińskiej diaspory/emigracji, mimo że nie przebywają oni poza krajem. Z kolei termin *huaqiao huaren* odnosi się wyłącznie do Chińczyków przebywających poza granicami Chin. Jego pierwszy człon (*huaqiao*) oznacza emigrantów nadal posiadających obywatelstwo ChRL, zaś drugi (*huaren*) – odnosi się do osób, które przyjęły obywatelstwo kraju pobytu. Ilekroć mowa jest o polityce Pekinu obejmującej obie grupy Chińczyków zamorskich – „domowych” (*guiqiao qiaojuan*) i „zagranicznych” (*huaqiao huaren*) – autor używa zamiennie dwóch równoważnych terminów polskich: „Chińczycy zamorscy”, „diaspora (chińska)”.

⁴ L. Suryadinata, op. cit., s. 47.

⁵ Więcej na ten temat zob. S. Fitzgerald, *China and Overseas Chinese: A Study of Peking's Changing Policy 1949–1970*, Cambridge 1972.

⁶ L. Suryadinata, op. cit., s. 48.

⁷ Ibidem, s. 50.

⁸ Ibidem, s. 49.

2. Ekipa Denga i początek przełomu

W miarę jak stronnicy Deng Xiaopinga pokonywali kolejne przeszkody na drodze do przejęcia władzy w państwie, stopniowo rosła szansa na reformę oficjalnego kursu partii wobec Chińczyków zamorskich. Pierwsze działania podjęto jesienią 1977 r., gdy na kluczowe stanowiska zaczęli wracać towarzysze Denga. Skoncentrowano się wówczas na odbudowie administracyjnych organów państwowych odpowiedzialnych przed rewolucją kulturalną za zarządzanie sprawami diaspy. Toteż gdy pod koniec września 1977 r. Deng Xiaoping oświadczył, że sprawy te powinny znaleźć się wśród kwestii, którymi zajmie się nowy rząd, dawne znaczenie odzyskała wspomniana wyżej Komisja ds. Chińczyków Zamorskich⁹.

Przełomowym wydarzeniem była mowa wygłoszona przez Liao Chengzhi¹⁰ podczas spotkania roboczego, które poprzedziło narodową konferencję poświęconą Chińczykom zamorskim (odbyła się w Pekinie w grudniu 1977 r.). W przemówieniu zatytułowanym *Krytyka forsowanej przez bandę czworga teorii o reakcyjnym charakterze powiązań z chińską diasporą* Liao potępił działania podejmowane wobec *guiqiao qiaojuan* w trakcie rewolucji kulturalnej¹¹.

Tekst wystąpienia ukazał się w „Renmin Ribao” dwa miesiące później, a towarzyszył mu artykuł wstępny zatytułowany *Należy się skupić na kwestiach dotyczących Chińczyków zamorskich*. Publikacja obu tekstów na łamach prasowego organu partii oznaczała, że zawarte w nich idee reprezentowały oficjalne poglądy kół rządzących. Los członków chińskiej diaspy nabierał znaczenia sprawy o wadze państwowej, co uwidoczniło się także w lutym 1978 r. w trakcie obrad Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (OZPL), gdzie kwestię polityki wobec Chińczyków zamorskich poruszyło wielu czołowych chińskich polityków, zaś ówczesny przewodniczący Komunistycznej Partii Chin (KPCh), Hua Guofeng, wygłosił na ten temat stosowne oświadczenie. Oznaką determinacji w dążeniu, by ówczesne deklaracje zmian w obszarze polityki wobec szeroko rozumianych Chińczyków zamorskich dotarły także na „zagraniczny rynek”, było nadanie przemówień wygłoszonych w trakcie obrad OZPL na antenie radia również w języku angielskim¹².

⁹ Formalnie organ ten został wskrzeszony już w 1974 r. Od 1978 r. istnieje pod nazwą Biuro ds. Chińczyków Zamorskich. Obecnie funkcjonuje na szczeblu ministerstwa i ma oddziały na poziomie gmin. M. Thunø, *Reaching out and Incorporating Chinese Overseas: the Trans-territorial Scope of the PRC by the End of the 20th Century*, „The China Quarterly” 2001, December, s. 911.

¹⁰ Przewodniczący Komisji w latach 1959–1966.

¹¹ L. Suryadinata, op. cit., s. 51.

¹² Ibidem.

Zarys nowego myślenia o *huaqiao huaren* został wyluszczonej we wspomnianym artykule wstępnym, którego autor dowodził, że Chińczycy mieszkający za granicą mieli w przeszłości zasadniczo pozytywny wpływ na Chiny i że powinni zostać ponownie zaangażowani w dzieło modernizacji kraju. Wyrażając idee zgodne z duchem budowy dobrych relacji z państwami Azji Południowo-Wschodniej, autor tekstu podkreślił, że ci spośród *huaqiao huaren*, którzy przyjęli obywatelstwo obcego kraju (czyli *huaren*), nie byli już obywatelami Chin¹³, choć *nadal pozostają naszymi krewnymi i przyjaciółmi*. Sugerował, by rząd z otwartymi ramionami przyjął tych spośród Chińczyków zamorskich, którzy zechcieliby ponownie otrzymać chińskie obywatelstwo, a jednocześnie zachęcał *huaren* do przestrzegania praw obowiązujących w krajach ich zamieszkania. Apelował do południowoazjatyckich rządów, by te ze swojej strony *chroniły uzasadnione prawa i interesy członków chińskiej diaspory oraz by respektowały ich narodowe tradycje i zwyczaje*¹⁴.

Aż do późnych lat 80. nowy kurs polityki wobec Chińczyków zamorskich charakteryzowała koncentracja wysiłków, tak władz centralnych, jak i lokalnych na rehabilitacji *guiqiao* i *qiaojuan*. Starano się zrekompensować im straty materialne i upokorzenia, jakich doświadczyli w okresie rewolucji kulturalnej. Rząd liczył na to, że poprzez przywrócenie *guiqiao qiaojuan* przywilejów, z których korzystali oni przed 1966 r., i zapewnienie im wszechstronnej ochrony prawnej zdoła nakłonić ich do odbudowy relacji z krewnymi za granicą¹⁵. Owocem tych starań miał być napływ kapitału z zagranicy czy to w formie przekazów pieniężnych, czy to w formie inwestycji kapitałowych.

W 1978 r. reaktywowano Ogólnochińską Federację ds. Powracających Chińczyków Zamorskich¹⁶ (skrót chiń. Qiaolian), pozarządową organizację o zasięgu ogólnokrajowym, której zadaniem była budowa pomostu między Chińczykami za granicą a ich krewnymi w Chinach w celu wykorzystania wspólnie zgromadzonego potencjału ludzkiego, intelektualnego i finansowego dla wsparcia socjalistycznej modernizacji państwa¹⁷. W 1983 r. OZPL powołało do życia Komitet ds. Chińczyków Zamorskich, organ odpowiedzialny za prawodawstwo i monitorowa-

¹³ Koncepcja podwójnego obywatelstwa została formalnie wyeliminowana przez *Ustawę o obywatelstwie*, uchwaloną w 1980 r. Ustawa ta opierała się równocześnie na 2 zasadach (*ius soli* i *ius sanguinis*) i była pierwszą ustawą regulującą kwestię obywatelstwa w ChRL. Zawarty w niej zapis, uznający prawo osób chińskiego pochodzenia do przyjmowania obywatelstwa innych państw, był obliczony na położenie podwalin pod budowę dobrosąsiedzkich relacji z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Ibidem, s. 61–62.

¹⁴ Ibidem, s. 51–52.

¹⁵ M. Thunø, op. cit., s. 915.

¹⁶ Pierwotnie powołana do życia w 1956 r. W okresie rewolucji kulturalnej jej działalność została przerwana.

¹⁷ E. Barabantseva, *Trans-nationalising Chineseness: Overseas Chinese Policies of the PRC's Central Government*, „ASIEN” 2005, Vol. 96, s. 11.

nie procesu wcielania w życie regulacji dotyczących *guiqiao qiaojuan* i *huaqiao huaren*¹⁸. Z kolei Ogólnochińska Konferencja Konsultatywna utworzyła Komisję ds. Tajwanu, Hongkongu, Makau i Chińczyków Zamorskich, sprawującą pieczę nad organizacją badań i konsultacji na polu spraw związanych z chińską diasporą¹⁹.

W nadziei, że manifestacja przychylności wobec *guiqiao qiaojuan* nakłoni *huaqiao huaren* do powrotu z obczyzny w celu podjęcia pracy lub do poczynienia inwestycji w Państwie Środka, dołożono wszelkich starań, by wskrzesić istniejącą przed 1966 r. atmosferę troski o prawa tych pierwszych i wytworzyć przekonanie o nastaniu lepszych czasów wśród tych drugich. Miał temu również służyć zapis umieszczony w Konstytucji ChRL z 1982 r., zgodnie z którym: *Chińska Republika Ludowa chroni uzasadnione prawa i interesy chińskich obywateli przebywających za granicą, a także członków ich rodzin mieszkających w Chinach, jak również interesy emigrantów powracających do kraju*²⁰.

W 1978 r. w prowincji Guangdong zaczęto wcielić w życie następujące projekty: wznowiono budowę „nowych osiedli dla Chińczyków zamorskich”²¹, czemu towarzyszył stopniowy zwrot domów odebranych prawowitym właścicielom po 1966 r.; *guiqiao qiaojuan* uzyskali możliwość robienia zakupów za pieniądze otrzymywane od krewnych z zagranicy w ponownie otworzonych „sklepach dla Chińczyków zamorskich”²²; każdy chiński emigrant odwiedzający krewnych w Chinach otrzymał prawo wwiezienia odbiornika TV oraz radiowego. Wznowiono też działanie Chińskiego Towarzystwa Inwestycji Zamorskich, które rozpoczęło kampanię przyciągania do Chin inwestorów pochodzenia chińskiego, nęcąc ich gwarancją zwrotu z kapitału własnego na poziomie 7% rocznie²³.

3. Otwarcie granic

W obliczu spustoszenia, jakie rewolucja kulturalna poczyniła w sferze edukacji, już na samym początku okresu reform zaczęto czynić starania, by ubytki w szeregach wykształconych specjalistów uzupełniać poprzez promocję edukacji studen-

¹⁸ M. Thunø, op. cit., s. 916.

¹⁹ E. Barabantseva, op. cit., s. 11.

²⁰ Zob. *Constitution of the People's Republic of China*, Chapter 2, Article 50, <http://english.peopledaily.com.cn/constitution/constitution.html> [dostęp: 10 września 2011].

²¹ Były to domy mieszkalne budowane na przedmieściach w latach 50., przeznaczone dla *guiqiao qiaojuan*; w 1965 ich budowę wstrzymano, a budynki zostały częściowo zajęte przez władze, wojsko itp.

²² Przed końcem 1978 r. w prowincji Guangdong otworzono ok. 50 tego typu sklepów. Sprzedawano w nich np. importowane zegarki, odbiorniki TV, odzież.

²³ L. Suryadinata, op. cit., s. 57–58.

tów za granicą. W latach 1977–1978 Deng Xiaoping wielokrotnie ponaglał uniwersytety i Ministerstwo Edukacji (dalej – ME), by te powzięły zdecydowane kroki w celu uregulowania tej palącej kwestii. W 1978 r. ME wysłało na zagraniczne uniwersytety ponad 3 tys. młodych Chińczyków. W 1979 r. Państwowy Komitet Naukowy wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Ministerstwem Edukacji wydały pierwsze rozporządzenie regulujące kwestię Chińczyków studiujących za granicą. W tym samym roku Deng Xiaoping podczas swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych podpisał umowę w sprawie wymiany naukowej, której rezultatem był masowy napływ Chińczyków na amerykańskie uniwersytety²⁴. W 1981 r. Rada Państwa przyjęła tymczasowe regulacje dotyczące edukacji zagranicznej finansowanej z własnych środków, co otworzyło drogę do zagranicznej edukacji także tym studentom, którzy wsparcie finansowe otrzymywali od uczelni przyjmujących²⁵.

Na tle wcześniejszej restrykcyjnej postawy państwa w zakresie wydawania pozwoleń na podróże zagraniczne nagłe przyzwolenie na studia poza ChRL, z którego w następnych latach skwapliwie skorzystało tysiące studentów, było przede wszystkim przejawem myślenia i działania pragmatycznego. Naturalnie władze w Pekinie musiały zdawać sobie sprawę z tego, że część studentów może nie wrócić do Państwa Środka. Z tym ryzykiem wydawał się pogodzić także Deng Xiaoping, który – podejmując decyzję o wysłaniu za granicę 10 tys. studentów, z których 80% stanowili adepci kierunków ścisłych – pisał: *jeśli nawet kilku z nich ucieknie, nic nie szkodzi*²⁶. W niedalekiej przyszłości miało się jednak okazać, że „studentów dezerterów” było znacznie więcej niż „kilku”.

Dopełnieniem i naturalną konsekwencją opisanych powyżej śmiałych decyzji była liberalizacja przepisów dotyczących prawa wjazdu do i wyjazdu z Państwa Środka. Mimo że w latach 1949–1978 ludność Chin powiększyła się z 400 mln do 1 mld, chińskie władze zezwalały w tym okresie jedynie na ok. 7 tys. wyjazdów rocznie w celach prywatnych, a opuszczanie kraju odbywało się pod ścisłym nadzorem państwa. Choć wolność przemieszczania się była zagwarantowana przez chińską ustawę zasadniczą z 1954 r., to w uchwalonej 20 lat później kolejnej Kon-

²⁴ J. Fenby, *Chiny: upadek i narodziny wielkiej potęgi*, Kraków 2009, s. 720. W 1978 r. tylko garść spośród chińskich studentów na amerykańskich uczelniach pochodziła z Chin kontynentalnych. Jednak już w latach 1993–1994 studenci z ChRL stanowili 10% (ponad 44 tys.) zagranicznej braci studenckiej przebywającej w USA. Zob. R. Skeldon, *Migration from China*, „Journal of International Affairs” 1996, Vol. 49, No. 2. W roku akademickim 2010/2011 do USA przybyło na studia 157 588 Chińczyków, więcej niż z jakiegokolwiek innego kraju. Zob. <http://www.educationnews.org/international-uk/number-of-chinese-students-in-us-schools-doubles-in-2-years/> [dostęp: 7 lipca 2011].

²⁵ Xiang Biao, *A New Mobility Regime in the Making: What does a Mobile China Mean to the World?*, Oxford 2007, s. 8–9.

²⁶ J. Fenby, op. cit., s. 716.

stytucji ChRL nie było już o niej mowy²⁷. W 1980 r. zorganizowano system wizowy, ale przepisy regulujące prawo wjazdu/wyjazdu zostały ustanowione dopiero w 1985 r.²⁸, gdy uchwalono *Ustawę o kontroli wjazdu i wyjazdu*²⁹. Był to pierwszy akt prawny z serii ponad czterystu, które w ciągu kilkunastu następnych lat doprowadziły do kompleksowej regulacji prawa do wjazdu/wyjazdu. W rezultacie do 2001 r. stopniowo zniesiono restrykcje wymierzone w Chińczyków wyjeżdżających za granicę, ułatwiono powroty chińskich emigrantów do Chin, a także poluzowano przepisy w dziedzinie wjazdu i stałego pobytu obcokrajowców³⁰. Począwszy od lutego 2002 r. od obywateli ChRL wyjeżdżających za granicę nie wymaga się już przedstawiania zagranicznego zaproszenia ani uprzedniego „wystarania się” o specjalne pozwolenie z pieczętką lokalnego oddziału Biura Bezpieczeństwa Publicznego³¹.

4. Kapitał zagraniczny kołem zamachowym chińskiego rozwoju

Równoległe z uruchamianiem maszyny administrującej sprawami Chińczyków zamorskich i tworzeniem zrębów stosownego prawodawstwa realizowano spektakularny projekt otwarcia chińskiej gospodarki na świat. Swoistym eksperymentem ekonomicznym było powołanie do życia w 1980 r. czterech specjalnych stref ekonomicznych (SSE) w Shenzhen, Zhuhai, Shantou i Xiamen. Deng Xiaoping opowiadał się za stworzeniem tam obszarów rozwoju i baz eksportowych na wzór stref działających na Tajwanie, w Korei Południowej i Irlandii. Ich lokalizację, podyktowaną względami geograficznymi, wyjaśniał następująco: *Shenzhen sąsiaduje z Xianggang (Hongkong); Zhuhai leży w pobliżu Makau; Shantou został wybrany dlatego, że kraje Azji Południowo-Wschodniej zamieszkuje wielu chińskich emigrantów z Chao Czou [poprawnie: Chaozhou – red.]; Xiamen – dlatego że liczni [Chińczycy – P. K.] urodzeni na południu prowincji Fujian trudnią się działalnością handlową za granicą*³².

²⁷ Guofu Liu, *The Right to Leave and Return and Chinese Migration Law*, Leiden–Boston 2007, s. 134–142.

²⁸ Od tego momentu obywatele ChRL uzyskali prawo do ubiegania się o paszporty prywatne, o ile przedstawiają zaproszenie od zagranicznego sponsora. Zob. Xiang Biao, *A New Mobility Regime...*, op. cit., s. 8.

²⁹ Guofu Liu, op. cit., s. 139.

³⁰ Ibidem, s. 143.

³¹ Hong Liu, *New Migrants and the Revival of Overseas Chinese Nationalism*, „Journal of Contemporary China” 2005, Vol. 14, No. 43, s. 297.

³² Deng Xiaoping, *Chiny na drodze reform w XXI wieku*, Toruń 2007, s. 264.

Wypowiedź ta jest przykładem sztandarowych koncepcji, które na początku lat 80. ubiegłego wieku leżały u podstaw polityki obliczonej na włączenie chińskiej diaspory w proces modernizacji Państwa Środka. W pierwszej kolejności zamierzano „wyciągnąć rękę” po kapitał pochodzący z najbardziej obiecującego źródła – od zamożnych i licznych społeczności chińskich żyjących w rejonie Azji Południowo-Wschodniej. W realizację tej strategii postanowiono włączyć chińskie regiony nadmorskie o największej liczbie powiązań z diasporą. Ponieważ najdłuższą historię miała emigracja z Chin do krajów Azji Południowo-Wschodniej, a znakomita większość chińskich emigrantów tradycyjnie rekrutowała się³³ z prowincji Guangdong i Fujian³⁴, to właśnie miejscowości portowe rozmieszczone w tych dwóch prowincjach³⁵ Pekin uznał za najbardziej obiecujące w kontekście nawiązywania współpracy z chińskimi społecznościami zamorskimi w regionie Azji Południowo-Wschodniej.

Na początku lat 80. – po okresie dynamicznego rozwoju w latach 60. i 70. – prężne gospodarki Hongkongu, Tajwanu i Singapuru stanowiły potężny magnes dla żłaknionej kapitału chińskiej gospodarki. Ekskluzywne grono tzw. azjatyckich tygrysów, do którego zaliczały się te kraje, już pod koniec lat 80. powiększyło się o Tajlandię, Malezję, Filipiny i Indonezję. We wszystkich tych krajach beneficjentami *prosperity* byli często *huaqiao huaren*. Ich ekonomiczne znaczenie w regionie Azji Południowo-Wschodniej ilustrują dane opublikowane w 1996 r. przez Bank Światowy, który łączny majątek tamtejszych Chińczyków/osób pochodzenia chińskiego oszacował na 400 mld USD w 1991 r. i 600 mld USD w 1996 r.³⁶ Obraz uzupełniają dane statystyczne, według których na przełomie XX i XXI w. *huaqiao huaren* wytwarzali ok. 81% PKB w Singapurze, ok. 40% w Malezji i w Brunei, blisko 33% w Tajlandii, 10% kolejno w Indonezji, Birmie, Laosie i Kambodży oraz ok. 4% w Wietnamie³⁷.

³³ Bądź była rekrutowana – np. w okresie okrytego złą sławą handlu kulisami w 2. połowie XIX wieku.

³⁴ Według Rady ds. Chińczyków Zamorskich (Council for Overseas Chinese Affairs) prowincji Fujian w 1998 r. w 160 krajach świata żyło blisko 10 mln osób wywodzących swe korzenie z tej prowincji, z czego 85% zamieszkiwało w Azji Południowo-Wschodniej. Zob. Zhuang Guotu, *The Factor of Chinese Ethnicity in China-ASEAN Relations as Mirrored in Investments from Southeast Asia in Fujian*, wykład wygłoszony we wrześniu 2004, [http://www6.cityu.edu.hk/searc/CSEA_Workshop/CSEA_Workshop/PAPERS/SeptemberSymposium/ZhuangGuotu\(Eng\).pdf](http://www6.cityu.edu.hk/searc/CSEA_Workshop/CSEA_Workshop/PAPERS/SeptemberSymposium/ZhuangGuotu(Eng).pdf) [dostęp: 12 sierpnia 2011].

³⁵ Shenzhen, Shantou, Zhuhai w Guandongu; Xiamen w Fujian.

³⁶ M. L. Weidenbaum, S. Hughes, *The Bamboo Network: How Expatriate Chinese Entrepreneurs Are Creating A New Economic Superpower in Asia*, New York 1996, s. 25.

³⁷ M. S. de Vienne, *For a Tentative Modelization of the Economic Weight of Overseas Chinese at the Beginning of the 3rd Millennium*, referat wygłoszony w maju 2004, <http://eurasia.nias.ku.dk/issco5/panels.htm#10> [dostęp: 7 sierpnia 2011].

Powołanie do życia SSE zostało przypieczętowane ustawami z 1983 r. oraz postanowieniami Rady Państwa z 1985 r., na mocy których przewidziano przyznawanie specjalnych ekonomicznych przywilejów wszystkim tym *huaqiao huaren*, którzy zamierzali inwestować w Chinach³⁸.

5. Lata 90. i nowy etap

Opisane wyżej zabiegi czynione przez rząd chiński w latach 80. w celu przyciągnięcia obcego kapitału od chińskiej diaspory przyniosły jedynie ograniczony rezultat. Ani poziom inwestycji poczynionych w tym okresie przez *huaqiao huaren*, ani wielkość przekazów pieniężnych nadesłanych przez nich zza granicy nie spełniły oczekiwań Pekinu. W latach 1979–1989 wysokość oficjalnie zadeklarowanych środków wyniosła 4,5 mld USD, lecz większość została przekazana na początku tego okresu (1979: 700 mln USD, 1988: 125 mln USD)³⁹. Podobnie spadkowy trend miał miejsce w przypadku inwestycji bezpośrednich (FDI), które zaczęły się kurczyć pod koniec lat 80., a w następstwie wydarzeń na placu Tiananmen (1989) zostały ograniczone jeszcze bardziej. W latach 1979–1991 zagraniczne inwestycje w Państwie Środka osiągnęły w sumie poziom blisko 27 mld USD, z czego niemal 18 mld USD (66%) pochodziło od Chińczyków spoza ChRL, ale jedynie ok. 1,5 mld USD od tych spoza Hongkongu, Tajwanu i Makau⁴⁰.

Gdy stało się jasne, że potrzebne są dalsze zmiany, by zachęcić diasporę do większych inwestycji, w maju 1989 r. zwołano ogólnokrajową konferencję poświęconą sprawom Chińczyków zamorskich⁴¹. Podczas obrad uznano priorytet polityki wobec *huaren* i „nowych emigrantów” (dalej – *xin yimin*)⁴², zapewniając jednocześnie kontynuowanie ochrony prawnej *guiqiao* oraz *qiaojuan* i dalsze uznanie ich przywilejów. Jednak temu filarowi polityki wobec Chińczyków zamorskich nadano drugoplanowe znaczenie. Zamiast biernie oczekiwać, aż środki pieniężne napłyną od Chińczyków zza granicy poprzez ich krewnych żyjących w ChRL, postanowiono zintensyfikować budowę powiązań między chińskim państwem a chińską

³⁸ E. Barabantseva, op. cit., s. 12–13.

³⁹ *Liao Hui's Work Report at the State Council Meeting Concerning Work on Overseas Chinese Affairs* (5 May 1989) [w:] *Collection of Laws and Regulations, 1955–1999*, s. 87, za: M. Thunø, op. cit., s. 919.

⁴⁰ Zob. M. Thunø, op. cit., s. 920. Trudno jest oszacować rzeczywisty udział FDI z Hongkongu w ChRL. Dane z oficjalnych chińskich źródeł opierają się na kraju pochodzenia kapitału. Tymczasem wielka część środków finansowych lokowanych w Chinach jedynie przepływa przez Hongkong, nie pochodząc zeń.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Chiński termin oznaczający Chińczyków, którzy opuścili ChRL po 1978 r.

diasporą bez względu na narodowość jej członków. W ramach tej inicjatywy rozpoczęto szeroko zakrojoną kampanię, której celem była promocja i wykorzystanie *qiaoxiang*⁴³ w charakterze pomostów zbliżających *huaqiao huaren* do ich stron rodzinnych i – w dalszej kolejności – do Państwa Środka⁴⁴. W następnych latach od urzędników lokalnych w regionach z dużą liczbą *qiaoxiang* rząd centralny wymagał postawy otwartej wobec *huaqiao huaren* powracających w rodzinne strony i zobowiązywał do udzielania im wsparcia w „poszukiwaniu korzeni”, odbudowie grobów przodków czy organizacji pogrzebów rodzinnych⁴⁵.

W sprawozdaniu Rady Państwa ze wspomnianej powyżej konferencji po raz pierwszy od 1955 r. zaczęto ponownie postrzegać *huaren* jako blisko związanych z Chinami poprzez rasę, miejsce urodzenia i kulturę. Równocześnie znaczna część tego dokumentu była próbą odpowiedzi na pytanie, jak pogodzić takie oficjalne stanowisko Pekinu z koniecznością utrzymania dobrych stosunków z krajami Azji Południowo-Wschodniej, gdzie od wielu pokoleń istniały liczne populacje *huaren*. Warto zwrócić uwagę na efekt uboczny tych starań – nawet jeżeli intencją Pekinu nie był powrót do zasady pojedynczego obywatelstwa, to poprzez czynienie przyjaznych gestów pod adresem *huaren* możliwe stało się przeciągnięcie na stronę ChRL tej części z nich, która dotychczas pozostawała lojalna wobec Tajwanu. Tym samym Pekin nie tylko mógł zyskać nowe potencjalne źródła kapitału inwestycyjnego, ale także zbliżyć się do realizacji naczelnego politycznego celu, jakim było zjednoczenie Tajwanu z macierzą⁴⁶. Wkrótce potem wprowadzono szereg przepisów, które pozwoliły zmodyfikować politykę wobec *huaqiao huaren* w duchu zasad opracowanych w trakcie konferencji z 1989 r. Wśród nich znalazł się dokument zatytułowany *O zwiększeniu wysiłków w działaniach podejmowanych na rzecz huaqiao i huaren*, opublikowany przez Komitet ds. Chińczyków Zamorskich. Wskazywał on na potrzebę uwzględniania różnic między narodowością *huaqiao* i *huaren*, a także na konieczność odmiennego traktowania *huaren* i „zwykłych” cudzoziemców (*common foreigners*). Ponadto podkreślał potrzebę pielęgnacji uczuć narodowych tak wśród *huaqiao*, jak i *huaren* w celu podtrzymywania ich bliskich relacji z Państwem Środka⁴⁷.

Zaproponowane zmiany oraz będący ich konsekwencją wzmożony wysiłek ustawodawczy i administracyjny na początku lat 90. pozwoliły stworzyć bezpieczne warunki do inwestycji zagranicznych (zapewniając ochronę prawną, niskie po-

⁴³ Miejscowości lub rejony ze szczególnie wysokim odsetkiem emigrantów.

⁴⁴ M. Thunø, op. cit., s. 921.

⁴⁵ Ibidem, s. 918.

⁴⁶ Ibidem, s. 921–922.

⁴⁷ Zhuang Guotu, 1978 *nian yilai Zhongguo zhengfu dui huaqiao huaren taidi he zhengce de bianhua* [Zmiana postawy i polityki chińskiego rządu wobec Chińczyków zamorskich po 1978 r.], „Southeast Asia Issues Research” 2000, No. 3, s. 7, za: E. Barabantseva, op. cit., s. 13–14.

datki i niskie ceny gruntów), w związku z czym u schyłku XX w. władze chińskie święciły triumfy w pozyskiwaniu stymulujących rozwój bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Po tym jak w 1992 r. Deng Xiaoping ogłosił, że dalszy rozwój gospodarczy kraju będzie opierał się na wzorcach sprawdzonych w poprzedniej dekadzie w prowincji Guangdong, nastąpił nagły wzrost poziomu wykorzystywanych FDI z 4,4 mld USD w 1991 r. do 11 mld USD w roku następnym. W 1997 r. łączna wartość zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Chinach wyniosła 45,2 mld USD, zaś w 1999 r. co prawda spadła w wyniku kryzysu azjatyckiego, ale nadal utrzymywała się na wysokim poziomie: 40,3 mld USD. Inwestycje poczynione przez *huaqiao huaren* pochodziły głównie z Hongkongu, Makau, Tajwanu, Filipin, Singapuru oraz Tajlandii i stanowiły łącznie 61% wszystkich FDI ulokowanych w Państwie Środka. Najwięcej kapitału inwestycyjnego trafiło do Guangdongu (26%), Fujianu (9%)⁴⁸, Jiangsu (12%, wysoki wynik z uwagi na bliskość Szanghaju) oraz do największych ośrodków miejskich. Ponieważ początkowo całość produkcji w SSE mogła być przeznaczana wyłącznie na eksport, udział eksportu w chińskim PKB wyniósł 45% w 1994 r. i 37% w 1999 r.⁴⁹, co w niedługim czasie pozwoliło Chinom uplasować się na pierwszym miejscu wśród światowych potęg eksportowych⁵⁰.

6. Wzrost roli *xin yimin*

Wspomniane powyżej rozszerzenie ram polityki wobec *huaqiao huaren* o *xin yimin* było jednym z najważniejszych posunięć Pekinu obliczonych na dostosowanie kursu do zmieniających się okoliczności w sferze polityki emigracyjnej. Punktem zwrotnym był tutaj wewnętrzny dokument Rady Państwa z 1996 r., noszący tytuł *Spostrzeżenia Biura ds. Chińczyków Zamorskich dotyczące rozwoju współpracy z xin yimin*. Odnotowano w nim fakt, że w wyniku emigracyjnego boomu⁵¹, który nastąpił wraz z otwarciem Chin na świat, zaczęło rosnąć znaczenie *xin yimin* w łonie „społeczności *huaqiao* i *huaren*”. Wyrażono przekonanie, że w przyszłości

⁴⁸ Nie bez wpływu na ten rezultat były związki prowincji Fujian z Tajwanem.

⁴⁹ M. Thunø, op. cit., s. 926.

⁵⁰ Doszło do tego w 2010 r., gdy Chiny wyprzedziły Niemcy. Zob. *China Becomes World's No. 1 Exporter, Passing Germany*, <http://www.nytimes.com/2010/01/11/business/global/11chinatrade.html> [dostęp: 17 września 2011].

⁵¹ W krajach rozwiniętych *xin yimin* stanowią obecnie ok. 60–80% chińskiej diaspy – w zależności od kraju – 40–50% wszystkich Chińczyków w USA, 70–80% w Kanadzie, 80% w Japonii, 70% w Australii i 80% w Europie Zachodniej. E. Barabantseva, op. cit., s. 19.

w Stanach Zjednoczonych oraz innych krajach rozwiniętych *xin yimin* będą stanowiły „siłę” nastawioną przyjaźnie wobec Państwa Środka⁵².

Należy pamiętać, że populacja chińskiej diaspory na świecie wzrosła z blisko 22 mln w 1985 r.⁵³ do ok. 30–35 mln (w zależności od źródła) na początku XXI w.⁵⁴ I choć tak wysoki wzrost można przypisać wielu czynnikom, to większość naukowców za jedną z najważniejszych przyczyn podaje wzmożoną emigrację z ChRL po 1978 r. W latach 1979–2003 ChRL miało opuścić znacznie ponad 2 mln Chińczyków (jednak liczba ta nie uwzględnia emigracji nielegalnej); do samego Singapuru przybyło w tym okresie 200–300 tys. chińskich emigrantów⁵⁵.

Znaczący przyrost liczby *xin yimin* wśród zasiedlanych chińskich społeczności emigranckich na świecie znakomicie ilustrują dane statystyczne przedstawiające wzrost udziału osób urodzonych w ChRL wśród „amerykańskich Chińczyków” (*American-Chinese*): blisko 33% emigrantów z Chin kontynentalnych żyjących w USA w 2008 r. przybyło do tego kraju po 2000 r., 30% przekroczyło amerykańską granicę w latach 1990–1999, 20% między rokiem 1980 i 1989, jedynie ok. 9% w latach 70. i tylko 7,9% przed 1970 r.⁵⁶ Przypadek tego kraju dobrze odzwierciedla trend charakterystyczny dla emigracji z Chin po 1978 r. – znakomita większość „nowych emigrantów” kieruje się do krajów rozwiniętych, tj. Ameryki Północnej, Australii, Europy lub Japonii, zamiast – jak to było przed 1978 r. (a szczególnie przed 1949 r.) – do krajów Azji Południowo-Wschodniej (tu jedyny wyjątek stanowi Singapur). Równocześnie jednak chińscy emigranci docierają także do względnie „awangardowych zakątków”, np. na Syberię, Węgry, do Angoli bądź Polski.

Druga połowa lat 90. oraz lata następne miały pokazać coraz silniejsze zaangażowanie Pekinu w wypracowanie przyjaznych relacji z *xin yimin*. Znaczenie przywiązywane do tej najnowszej fali emigrantów z Chin było (i jest) uzasadnione strategią rozwoju kraju, gdyż duża część z nich jest dobrze wyedukowana, mobilna i przedsiębiorcza, a takie atuty liczą się coraz bardziej (przekazy pieniężne i inwestycje bezpośrednio schodzą stopniowo na dalszy plan), w miarę jak rząd chiński zaczyna dostrzegać w międzynarodowym transferze technologii i ekspan-

⁵² OCAO of the State Council Concerning Ideas on Developing Work with New Migrants (22 January 1996) [w:] *Collection of Laws and Regulations, 1955–1999*, op. cit., s. 161; M. Thunø, op. cit., s. 922.

⁵³ L. J. C. Ma, *Space, Place, and Transnationalism in the Chinese Diaspora* [w:] L. J. C. Ma, C. Cartier (red.), *The Chinese Diaspora: Space, Place, Mobility and Identity*, Lanham 2003, s. 19.

⁵⁴ Hong Liu, op. cit., s. 293.

⁵⁵ Ibidem, s. 295.

⁵⁶ A. Terrazas, J. Batalova, *Chinese Immigrants in the United States*, <http://www.migrationinformation.org/USFocus/display.cfm?ID=781> [dostęp: 20 maja 2010].

sji chińskich firm na międzynarodowe rynki drogę do dalszego umacniania pozycji Chin w zglobalizowanym świecie⁵⁷.

Chińscy studenci zagraniczni stanowią znaczącą część nowej emigracji, także od początku lat 90. chińska polityka wobec *xin yimin* była adresowana przede wszystkim do studentów i naukowców, którzy wracając do ojczyzny, wspomogliby jej gospodarczy rozwój. Choć w latach 80. odpływ studentów i pracowników wykwalifikowanych w celu kontynuacji studiów za granicą był przez wielu chińskich naukowców krytykowany jako *brain drain*⁵⁸, opracowane w połowie lat 90. tzw. podejście 12 znaków⁵⁹, będące wyznacznikiem oficjalnej polityki Pekinu wobec edukacji zamorskiej, kładło nacisk na zdobywanie wykształcenia za granicą⁶⁰.

W 1992 r. Rada Państwa ChRL wydała okólnik, który zapowiadał, że nie zostaną wyciągnięte żadne konsekwencje wobec tych osób, które opuściwszy Chiny, *niewłaściwie wypowiadały się lub podjęły niewłaściwe działania* przeciw chińskiemu rządowi i bezpieczeństwu chińskiego państwa, o ile wyrzekną się one wcześniejszej działalności. Był to czytelny komunikat zachęcający do powrotu wszystkich tych emigrantów (w tym studentów), którzy opuścili Chiny w bezpośrednim następstwie wydarzeń na placu Tiananmen lub na wieść o nich porzucili myśl o powrocie do kraju⁶¹.

W 2001 roku 146 tys. Chińczyków wyjechało na studia zagraniczne, co stanowiło ponad 70-proc. przyrost w porównaniu z rokiem poprzednim⁶². W 2004 r. Chiny zajęły pierwsze miejsce na świecie pod względem liczby studentów uczących się za granicą⁶³. W roku 2005 kraj ten opuściło około 120 tys. studentów i jednocześnie powróciło do niego 35 tys. po ukończeniu nauki, co wskazywało na blisko 40-proc. wzrost liczby powrotów względem roku poprzedniego⁶⁴. Według chińskiego ME w latach 1978–2003 do Chin powróciło ogółem 180 tys. Chińczyków ze stopniami naukowymi zdobytymi na zagranicznych uczelniach⁶⁵.

Jakkolwiek silne było dążenie władz do wykorzystania potencjału tkwiącego w chińskich studentach, którzy postanowili pozostać za granicą, decydenci z Pekiu

⁵⁷ Xiang Biao, *Emigration from China: A Sending Country Perspective*, „International Migration” 2003, Vol. 41, No. 3, s. 27.

⁵⁸ Zhuang Guotu, *1978 nian yilai...*, op. cit., s. 10, za: E. Barabantseva, op. cit., s. 15.

⁵⁹ Owa 12-znakowa formułka to: *zhichi liuxue, guli huiguo, laiqu ziyou* (pol. *wspierać studia zagraniczne, zachęcać do powrotu, gwarantować swobodę przemieszczania się*).

⁶⁰ Xiang Biao, *A New Mobility Regime...*, op. cit., s. 10.

⁶¹ Ibidem, s. 15.

⁶² Xiang Biao, *Emigration from China...*, op. cit., s. 28.

⁶³ Tylko w 2004 r. na świecie zdobywało wykształcenie 114 700 studentów z ChRL. *China Tops World in Number of Students Studying Abroad*, http://english.peopledaily.com.cn/200511/18/eng20051118_222349.html# [dostęp: 15 marca 2010].

⁶⁴ Xiang Biao, *A New Mobility Regime...*, op. cit., s. 10.

⁶⁵ Ibidem.

nu zaczęli stopniowo odchodzić od tradycyjnego pojmowania powrotu jako czynności fizycznej. Zamiast tego położyli większy nacisk na promocję koncepcji powrotu „wirtualnego” w imię hasła „służ krajowi (zza granicy)”, którym w 2001 r. oficjalnie zastąpiono poprzednie: „wróć, by służyć krajowi”⁶⁶. Tym samym stopniowo ulega zatarciu dawna granica pomiędzy „domowymi” a „zagranicznymi” Chińczykami zamorskimi. Zmiana retoryki oraz liberalizacja przepisów regulujących liczbę dozwolonych wjazdów, wyjazdów oraz długość pobytu na terenie Chin umożliwiły wahadłową emigrację i w rezultacie doprowadziły do rozwoju takich zjawisk, jak „dzieci spadochroniarze”⁶⁷ lub „tymczasowe obywatelstwo”, które charakteryzują najnowszą falę emigracji z Chin. Według danych chińskiego ME (z 2001 r.) spośród 551 studentów, którzy w 2000 r. powrócili do Chin, by założyć przedsiębiorstwa w powołanych specjalnie do tego celu „parkach przemysłowych dla studentów powracających zza granicy” (*huiguo liuxuesheng chuanye yuangu*), jedynie 44% mieszkało w Państwie Środka na stałe⁶⁸.

W 2001 r. wprowadzono poprawki do *Ustawy o ochronie praw i interesów guiqiao i qiaojuan*, która funkcjonowała od 1990 r. Zaaranżowane zmiany z jednej strony częściowo ograniczały dotychczasowe przywileje „starych” *guiqiao qiaojuan*, a z drugiej ustanawiały dodatkowe przywileje (m.in. możliwość wielokrotnych wjazdów/wyjazdów i krótkich pobytów w ChRL) oraz wsparcie i ochronę państwa dla tych spośród *xin yimin*, którzy powróciliby z zamiarem inwestowania w Chinach (szczególnie w branży nowych technologii)⁶⁹.

W ramach rozbudowanego systemu zachęt kierowanych pod adresem nowo powracających chińskich emigrantów władze prowincji i okręgów municypalnych wprowadziły liczne udogodnienia, m.in.: wysokie zarobki, korzystne stopy podatkowe, preferencyjne pożyczki na otwarcie własnej firmy, dopłaty do mieszkań bądź edukacji dzieci itp. Dla przykładu – władze Kantonu oferowały 12 tys. USD jako „powitalny upominek” dla każdego powracającego emigranta. Oddzielną inicjatywą były wspomniane wcześniej „parki przemysłowe” dla studentów powracających zza granicy, których rolą było zapewnienie takich warunków (m.in. zwolnienie z podatku na okres 3 lat od momentu otwarcia firmy, korzystne stawki podatkowe przez kolejne 2 lata), które skłoniłyby powracających przedsiębiorców i studentów do przekucia zagranicznego doświadczenia, zdobytej wiedzy i innowacyjnych pomysłów w biznesowe projekty realizowane na terytorium ChRL.

⁶⁶ Ibidem, s. 16.

⁶⁷ Dzieci w rodzinach, w których oboje rodzice podróżują regularnie między dwoma krajami, nazywane są „spadochroniarzami” (ang. *parachute kids*), gdyż – pozostawione w miejscu, o którym często nic nie wiedzą, i w środowisku szkolnym, gdzie nikogo nie znają – zdane są w nowym kraju w dużym stopniu wyłącznie na siebie.

⁶⁸ Xiang Biao, *A New Mobility Regime...*, op. cit., s. 16.

⁶⁹ M. Thunø, op. cit., s. 927.

W 2004 r. w samym Pekinie istniało 12 takich parków, zaś wielkość wsparcia finansowego, jakiego władze miasta udzieliły powracającym studentom-przedsiębiorcom, opiewała na 3 mln USD. W Szanghaju każde przedsiębiorstwo założone w jednym z kilku parków mogło liczyć na nieoprocentowaną pożyczkę w wysokości do 150 000 RMB, podobnie w parkach istniejących w Shenzhen. Skala wsparcia udzielanego powracającym przyciągnęła publiczną uwagę i sprawiła, że zaczęto ich postrzegać jako nową grupę społeczną, określaną potocznie mianem *haigui*⁷⁰. Dzięki wprowadzeniu opisanego wyżej systemu zachęt na przełomie XX i XXI w. Chiny mogły spodziewać się wzrostu liczby studentów powracających zza granicy na poziomie ok. 13% rocznie⁷¹. Do końca 2000 r. część z tych, którzy powrócili, założyła w ChRL ponad 4 tys. firm opartych na nowych technologiach, generujących rocznie dochody rzędu 1,25 mld USD⁷².

7. *Going out and inviting in*

Począwszy od lat 90., Pekin forsuje kampanię na rzecz podtrzymywania związków z Chińczykami rozrzuconymi po świecie poprzez promocję chińskiej kultury i edukacji. Decyzje podjęte przez partyjnych decydentów w latach 1989 i 1996 wyznaczyły na tym polu nowy kurs działania dla chińskich instytucji w obrębie i poza granicami kraju. Pod hasłem *going out and inviting in* wystosowano wiele zaproszeń bezpośrednio do wpływowych *huaren huaqiao*, działających w środowiskach akademickich i biznesowych w ich krajach pobytu, jak też wysyłano do nich oficjalne delegacje⁷³. Na polu edukacji Pekin wspierał zakładanie lokalnych szkół dla chińskich społeczności za granicą, organizował na terytorium Chin letnie obozy językowe dla *huaren* w drugim i trzecim pokoleniu, a także zainicjował wysłanie ok. 150 nauczycieli języka chińskiego do 20 krajów⁷⁴.

⁷⁰ Określenie to może być odczytywane na dwa sposoby: jako „powracający zza morza” lub jako „żółwie morskie”. Żółw w mitologii chińskiej symbolizuje siłę, wytrwałość, długowieczność, a zatem Chińczycy powracający zza morza uważani są za dobry znak dla *prosperity* kraju. Zob. Xiang Biao, *A New Mobility Regime...*, op. cit., s. 15–16.

⁷¹ Idem, *Emigration from China...*, op. cit., s. 31.

⁷² Ibidem.

⁷³ W latach 1993–1997 przedstawiciele władz prowincji Fujian odbyli 136 podróży zagranicznych, które zaowocowały nawiązaniem oficjalnych kontaktów z ponad 800 chińskimi stowarzyszeniami i biznesmenami. W rezultacie w ChRL goszczono wielu spośród liderów owych stowarzyszeń, a także 36 prominentnych przedsiębiorców. Zob. Chang Chak-yan, *The Overseas Chinese* [w:] Y. M. Yeung, David K.Y. Chu (red.), *Fujian: A Coastal Province in Transition and Transformation*, Hong Kong 2000, s. 69.

⁷⁴ Zob. M. Thunø, op. cit., s. 924.

W ciągu ostatnich dwóch dekad chińscy decydenci uczynili z polityki wobec *xin yimin* główny filar polityki wobec Chińczyków zamorskich, co szło w parze z szerszą kampanią obliczoną na upowszechnianie wizerunku ChRL jako siły spajającej i jednoczącej chiński naród. Chiny z powodzeniem zaadaptowały się do globalnych przemian w sferze migracji, mobilności oraz transnacionalizmu, co otworzyło przed Pekinem możliwość aktywnego oddziaływania na chińskie społeczności emigracyjne.

Xin yimin to „zastrzyk” chińskości dla zasymilowanych społeczności chińskich rozrzuconych po świecie. To dzięki nim wśród wielu *huaqiao* oraz *huaren* obserwowany jest renesans uczuć patriotycznych, który sprzyja rozwojowi chińskich organizacji diasporycznych. W miarę jak rośnie ich liczba i znaczenie – a wiele z nich zyskuje prawdziwie globalny charakter⁷⁵ – chiński rząd podkreśla wagę, jaką przywiązuje do współpracy z tymi organizacjami, jednocześnie wydatnie zwiększając udzielane im wsparcie finansowe⁷⁶.

W tym kontekście należy mieć na uwadze fakt, że architektki chińskiej polityki wobec powiększającej się diasporę chińskiej nie dążą do realizacji tylko i wyłącznie celów gospodarczych. Chińskie władze doskonale zdają sobie sprawę również z korzyści politycznych, jakie płyną ze ścisłej i efektywnej współpracy z chińskimi organizacjami diasporycznymi⁷⁷.

W ostatnich latach w polityce ChRL wobec Chińczyków zamorskich dominuje dążenie do budowy powiązań tak pomiędzy chińskimi społecznościami a Państwem Środka, jak też pomiędzy różnymi grupami *huaqiao huaren* w odległych od siebie regionach kuli ziemskiej. Dobrym tego przykładem jest projekt pod nazwą *Wspieranie rozwoju ojczyzny z korzyścią dla Chińczyków zamorskich*, realizowany od 2002 r. przez Biuro ds. Chińczyków Zamorskich. W ramach tego przedsięwzięcia zapoczątkowano działania obliczone na kojarzenie chińskich organizacji w Ameryce Północnej z ich odpowiednikami w Azji Południowo-Wschodniej w celu nawiązania obustronnej współpracy⁷⁸.

⁷⁵ W ponad 70 krajach istnieje ok. 110 chińskich organizacji promujących pokojowe zjednoczenie Tajwanu z macierzą, które regularnie organizują konferencje mieszkających tam Chińczyków dla wsparcia programów zjednoczeniowych. E. Barabantseva, op. cit., s. 25.

⁷⁶ Ibidem, s. 19–20.

⁷⁷ Udokumentowano 250 tys. działań podjętych przez 28 chińskich organizacji działających w USA w celu wywarcia takiego wpływu na amerykańskiego prezydenta i Kongres, aby Waszyngton przyznał Chinom klauzulę najwyższego uprzywilejowania, co było warunkiem koniecznym do przyjęcia tego państwa do WTO w 2001 r. Zob. Wang Gongan (red.), *Huaqiao huaren yu guogong guanxi* [Chińczycy zamorscy i ich relacje z państwem], Wuhan 1999, za: E. Barabantseva, op. cit., s. 24.

⁷⁸ Czyniono starania mające na celu promocję stron internetowych zakładanych przez chińskie stowarzyszenia diasporyczne, a także wysyłało delegacje z Chin do Ameryki Północnej, by podnieść wiedzę tamtejszych *huaqiao huaren* na temat chińskiej polityki adresowanej do emigrantów decydujących się na powrót do ChRL. Zob. Xiang Biao, *Emigration from China*..., op. cit., s. 27–28.

Zmiany, które w ostatnim 35-leciu naznaczyły politykę Pekinu adresowaną do chińskiej diaspery, wywarły doniosły wpływ na kształt chińskiego państwa. W pierwszej fazie reform pozwoliły na skumulowanie kapitału finansowego i ludzkiego, bez których konsekwentne realizowanie programu czterech modernizacji byłoby najprawdopodobniej niemożliwe, a następnie na ugruntowanie gospodarczej i politycznej dominacji ChRL w regionie Azji Południowo-Wschodniej na początku XXI w. Ponieważ zmiany te wyeliminowały kluczowe ograniczenia w obszarze prawa wjazdu do/wyjazdu z Państwa Środka, po 1978 r. z Chin kontynentalnych wyruszyła w świat nowa fala emigrantów, która była na tyle liczna, by zapoczątkować etap zmian społeczno-demograficznych w łonie chińskiej diaspery na świecie.

Warto zwrócić uwagę na pragmatyzm, jaki charakteryzował postawę chińskich kół rządzących w kwestii *huaqiao huaren* na przestrzeni kilkunastu dekad. Tak jak w ostatnim ćwierćwieczu XIX stulecia rząd dynastii Qing diametralnie zmienił retorykę adresowaną do przebywających za granicą poddanych chińskiego cesarza – w nadziei, że w patriotycznym odruchu wesprą oni kraj przodków, występując w roli agentów „westernizacji” – tak około sto lat później ekipa Deng Xiaopinga podjęła określone działania w celu wykorzystania potencjału chińskiej diaspery, liczącej pod koniec lat 70. blisko 20 mln osób⁷⁹. Drogą prób i błędów Pekin wykreował efektywny mechanizm współpracy z Chińczykami/osobami chińskiego pochodzenia żyjącymi na obczyźnie – kolejny wymiar dzisiejszej mocarstwowej pozycji Chin.

⁷⁹ Zob. L. J. C. Ma, op. cit., s. 16.